

JOGÁLLAMISÁG A VITÁK KÖZEGÉBEN

VARGA Csaba: *Jogállamiság – viták közegében.*

Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 530 oldal, 5066 Ft

Miközben a napi politikai csatározások közepette a jogállamiság magasztos alkotmányjogi eszméből egyre inkább politikai bulvárfogalommá válik, **Varga Csaba neves magyar jogtudós tollából magas színvonalú tudományos kötet jelent meg** tavaly *Jogállamiság – viták közegében* címmel, a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában.

A szerző a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának professor emeritusa, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének kutató professor emeritusa, a jogtudományok doktora és Széchenyi-díjas jogfilozófus, aki a rendszerváltozás óta született és már megjelent, valamint eddig még ki nem adott írásaiból készített, sokszor kritikus szemmel újragondolt, logikus sorrendben egybefűzött válogatást. A különleges, ízes, tudományos stílusban íródott kötetben cikkek és tanulmányokon kívül több, a szerzővel készült interjú is olvasható. Így a szakmai gondolatokon kívül megismerhetjük a szerző praktikus meglátásait is Magyarországon, Európában és általában véve az Amerikában vezető nyugati világ meghatározó társadalmi és politikai kérdéseivel kapcsolatban. Az interjúkon keresztül nemcsak a szerző gondolatvilágába és annak evolúciójába kaphatunk betekintést, hanem rendkívüli személyiségét, hazai és külföldi tapasztalatokban gazdag életútját is közelebbről megismerhetjük, amely azon felül, hogy a fiatal generációk számára kifejezetten tanulságos, egyben még hitelesebb és figyelemreméltóbbá teszi a művet. Megbecsüljük-e eléggé, hogy napjainkban a tudáshoz és felsőoktatáshoz való hozzáférés mindenki számára elérhető és nyitott? – fogalmazódik meg óhatatlanul a gondolat az olvasóban, amikor például a szerző egy félmondatba elrejtve megemlíti,

hogy a kommunista diktatúra idején előbb egy év bányamunkát kellett végeznie ahhoz, hogy „osztályidegenségét” levetkőzze, s értelmiségi hivatását beteljesítve, felvételt nyerhessen az egyetemre.

A jogállam gondolata köré elrendezett válogatás ékes bizonyítéka annak, hogy a szerző esetében a kihívások olyan személyiséget kovácsoltak egybe, aki a jogtudomány kiemelt művelőjeként nem félt más-ként gondolkodni, mint a magát az egyetlen igazság kizárólagos hordozójának feltüntető fősodor képviselői, legyen szó a kommunista diktatúra teoretikusairól vagy az utána bekövetkező, autoriter jegyeket hordozó liberalizmus képviselőiről. Ebből is látszik, hogy a szerző Magyarország története során több rendszert is testközelből megismert, a kommunista diktatúrától kezdve a rendszerváltozás és átmenet korszakán át az Európai Unióba belépett tagállam jelenkori valóságáig. Minden időszaknak megvoltak, megvannak a maga jogállami dilemmái, amelyekre művében kitér.

Figyelmét azonban érzékelhetően elsősorban a jelen és a régmúlt között kapcsot képező átmenet korszakára összpontosítja. Ezzel a fókuszválasztással hiánypótló munkát végez el, mert helyére illeszti a kirakós gyakran hiányzó darabját, amely elengedhetetlen a jelen jogállamisággal kapcsolatos vitáinak megértéséhez.

Rávilágít, hogy a jogállamisággal kapcsolatban 2010 után – jellemzően külföldi sugallatra – fellángoló viták nem előzmény nélküliek, és gyökereik egészen a rendszerváltozásig nyúlnak vissza.

A szerző Magyarországon első demokratikusan megválasztott kormányában Antall József miniszterelnök mellett tanácsadó szerepet látott el, így több fejezetben is tárgyalja a nemrég a filmvászonra is felelevenített,

1990-es taxisblokádi jogi és alkotmányos dilemmáit, különösen a polgári engedetlenség kérdéskörét, melynek külön fejezetet szentel. A műből egyértelművé válik az is, hogy a békés átmenetben ugyan legyőzött, de a forradalmi lángolásoktól és így a teljes megsemmisüléstől megkímélt kommunista rendszer romjain a jogállamot ténylegesen felépíteni vágyó demokratikus erők hamar szembesültek azzal a dilemmával, hogy politikai cselekvésüknek és a demokratikus akarat gyakorlati megvalósításának éppen a jogállam nevében igyekeznek gátat szabni. Míg a változás képviselői nemes példamutatással, sőt mára már naivnak ható értelmiségi hozzáállással próbálták bizonyítani, hogy különbek, mint a korábbi rendszer „üzemeltetői”, hamar nehéz helyzettel találták szemben magukat, amikor szembesültek vele, hogy a kezdeti elvárások helyett a következő a szituáció:

- 1) egészséges fékek és egyensúlyok helyett a szuverenitására túlhatalmat szerző, önjáró alkotmánybírótság;
- 2) az európai értékekhez való visszatérés helyett feltétlen és kritikát nem tűrő Nyugat-imádat;
- 3) a magyar alkotmányos hagyományokon és nemzeti sajátosságokon alapuló, a társadalom igazságérzetére is ügyelő jogállami fejlődés helyett külföldi *standardek*, valamint bizonytalan, de megkérdőjelezhetetlennek beállított jogállamfogalom bálványozása;
- 4) természetes és organikus hazai civil társadalom kialakulása helyett elnevezésükben megtévesztő, külföldi befolyásszerzésre használt nemkormányzati szervezetek (NGO-k) importálása.

Csak néhány elem a szerző által a különböző fejezeten keresztül felállított és elemzett diagnózisból, amely oda vezetett, hogy a jogállamiság több meghatározó nyugati országhoz hasonlóan Magyarországon is politikai projektek „álcaformája” lett.

A könyv alapján leszűrhető egyik fő tanulság, hogy a 2010-et követő magyar közjogi változások és az

ezek nyomán Magyarország és az Európai Unió, vagy szélesebb értelemben a nyugati világ nemzetközi intézményei között kialakult jogi és politikai nézeteltérések nem a semmiből keletkeztek. Azoknak az európai politikai konjunktúra változásán túl a rendszerváltás utáni két évtizedben (1990–2010) felhalmozódott magyarországi feszültségek és megoldatlan dilemmák is megágyaztak, amelyek az Országgyűlés méhkast megbolygató döntései és a korábbi tabuk lebontására való törekvése nyomán nagy erővel kerültek a közfigyelem középpontjába.

Varga Csaba nyolc fejezetből álló könyve újabb ékes bizonyíték arra, hogy a jogelméletet Magyarországon magas szinten művelik. A jogállam tartalmáról, összetevőiről és kultúrájáról mély és széles körű tudományos tudás áll rendelkezésre hazánkban, amely egyszerre alapoz országunk alkotmányos hagyományaira és tapasztalataira, és ismeri mélyrehatóan a komparatív perspektívához szükséges nemzetközi példákat és szakirodalmat.

Nincs ok tehát arra, hogy jogállamból nemzetközi szervezetek, külföldi politikusok kioktassák a hazai gondolkodókat. Sőt, talán éppen ellenkezőleg áll a helyzet: utóbbiak számára lenne megfontolandó okulni a hasonlóan magas színvonalú, leegyszerűsítés, megbélyegzés és karikatúrizálás helyett a dolgok komplexitását igényesen és tisztességesen leíró és elemző, érvekre és ellenérvekre egyaránt nyitott magyar szakirodalmi reflexiókból.

A könyvet, amelybe a fenti sorokon keresztül próbáltunk betekintést nyújtani, mindenkinek érdemes elolvasnia, aki átfogó, tudományos, történeti perspektíván keresztül szeretné megismerni a jogállamfogalom körül gravitáló jelenkori dilemmákat. Különösen fontos lenne, hogy a fiatal jogász- és politológustársadalom tagjai minél többet forgassák ezt a művet, melyen keresztül nemcsak jogelméleti tudásukat és műveltségüket mélyíthetik el, hanem gyakorlati válaszokat is kaphatnak a jogállamiság rendkívül aktuális kérdéseivel kapcsolatban.

GÁT ÁKOS BENCE